

An Kesskrifer

Lyther-nowodhow Treweythus Kernewek dre Lyther mis-Hwevrer 2016

Dynnargh, agan studhyoryon nowydh!

Margery Barrett, Kernow
Jill Beard, Victoria, Ostrali
Andrew Bolton, Tervuren, Gwlas Belg
Dafydd Cadog, Kerdydh, Kembra
Andrew Constance, Lannwedhenek, Kernow
André Le Deroff, Carantec, Breten Vyghan
David Garland, Lancaster, Pow Sows
Duane Glasby, Pennrynn, Kernow
John Goody, Syllan
Theresa Lee, Lyskerrys
Richard Pengilley, Barnstaple, Pow Sows
John Sacoolidge, California, Statys Unys
Stanley Speak, Burnley, Pow Sows
Graham Pitt, Porthbud, Kernow
Dan Warren, Warrington, Pow Sows

Keslowena y'n Apposyansow!

Ni a wra keslowenhe an re, studhyoryon ha kynstudhyoryon, a wrug seweni yn apposyansow 2015 an Gesva:

Kynsa gradh – Kate Neale

Nessa gradh – Andrew Bolton

Tressa gradh – Philip Newton, Dee Hunt

Peswora gradh – Jacqueline Wheaton, Jakki Love, Jacqueline Heard

These KDL Students and former students were successful in the Examinations of the Cornish Language Board – Congratulations!

Keslowena y'n Orsedh!

Ni a wra keslowenhe Bramwell Hayes ha Stephen Gadd neb a veu degemmerys avel Berdh an Yeth hevlyna yn Sen Ostel. *They were made bards in 2015.*

Ha dyskatoryon KDL a wrug seweni arta hag aga bri aswonnyys gans Gorsedh Kernow hevlyna: *KDL teachers succeed again in the Gorsedh competitions in 2015:*

Klass 1.1 Iyvrow Kernewek rag fleghes – Briallen ha'n Alyon gans Steve Harris dyllys gans Ors Sempel.

Hanaf an Kowethas: Alys y'n Vro a Varthusyon ha Der an Gweder-Mires, trylys gans Ray Edwards ha Tony Hak, dyllys gans an Gesva.

Ha meur ras arta....

... dhe oll agan dyskatoryon! *We are again very grateful to all the teachers, who give their time so freely for all the students.*

Apposyansow / Examinations

Apposyansow skrifys a vydh synsys dhe 10 eur an 11ves a vis Metheven 2016 yn Skol Lyskerrys, Lys Kernow Truru ha City Lit. Loundres. Restransow a vydh gwrys rag ombrofyoryon tramor. An 4a gradh Paper II a vydh synsys dhe 10 eur an 18ves a vis Metheven yn Lys Kernow, Truru.

Dydhyasow an apposyans war anow: A) Kernow Est, dy'Lun 9ves a vis-Me 2016, rag 2 a ha 3 a gradh (kresenn hag eur dhe vos avisys). B) Kernow West, dy'Lun 16ves a vis-Me 2016, rag 2 a ha 3 a gradh (kresenn hag eur dhe vos avisys). C) City Lit, Loundres, dy'Sadorn 11ves a vis-Metheven 2016. D) 4a gradh, dy'Sadorn 14ves a vis-Me 2016, 10.30 (Lys Kernow avel defowt, mes eur ha kresenn a vydh afydhys). Ombrofyoryon ha ragdha bos an dydhyasow ma anpossybyl a dal kestava orth Skrifennyas an Apposyansow.

Written examinations will be held at 10 a.m. on the 11th June 2016 in Liskeard School, Lys Kernow Truro and City Lit. London. Arrangements will be made for overseas candidates. The 4th grade Paper II will be held at 10 a.m. on the 18th June at Lys Kernow, Truro.

Dates of the oral examination: A) East Cornwall, Monday 9thth May 2016, for 2nd and 3rd grade (centre and time to be advised). B) West Cornwall, Monday 16th May 2016, for 2nd and 3rd grade (centre and time to be advised). C) City Lit, London, Saturday 11th June 2016, all grades. D) 4th grade Saturday 14th May 2016, 10.30 (Lys Kernow by default, but time and centre will be confirmed). Candidates for whom these dates are impossible should contact the Examinations Secretary.

To enter, candidates must complete the enrolment form and send it by 15th April 2016 to the Examinations Secretary: Tony Hak Skrifennyas an Apposyansow 5 Sherwood Close BRACKNELL RG12 2SB apposyans@hotmail.co.uk

An Orsedh / The Gorsedh

An brassa hwarvos yn kalendar Gorsedh Kernow yw an solempnita mis Gwynngala, mayth yw degemerys Berdh nowydh hag yw res gobrow an kesstrifow ha'n pewasow moyha. Oberys yw ev, mars yw teg an gewer, y'n ayr ygor, yn le dyffrans yn Kernow pub bledhen. An vledhen ma y fydh an solempnita synsys yn **Lannahevrán an tressa mis Gwynngala**.

*The largest event in Gorsedh Kernow's calendar is the ceremony in September each year when new bards are admitted and competition prizes and major awards are presented. It is performed, weather permitting, in the open, at a different venue in Cornwall every year. This year the ceremony will take place in **St. Keverne on September 3rd**.*

The closing date for submissions for Awards 2016 is 31st May, Submissions to be sent to awards@gorsedhkernow.org.uk or post to Sarah Tresidder Old Meldrum, Higher Road, Breage, HELSTON, TR13 9PJ. Classes include, for adults, a piece of work / project in any media making use of the Cornish language (Title for poetry, prose or short story: "An venyn y'n kota melyn"). And in the classes for Young People, a piece of work / project making use of the Cornish language.

Pennseythun Kernewek, 8ves - 11ves a vis Ebrel / Cornish Language weekend, 8th to 11th April.

Rag lies kernewegor, an ughpoynt yn mysk hwarvosow an yeth restrys dres an vledhen yw an Bennseythen Gernewek. *For many Cornish speakers the high point amongst language events organised through the year is the Cornish Language Weekend. The Weekend is for Cornish speakers at all levels including people that don't know a word of Cornish but would like to learn the language. For those people, and people with just a little Cornish there are lessons through the weekend. For more advanced people there are activities that will help them speak the language in a variety of situations. And for fluent speakers there are talks and discussion groups.*

The aim of the Language Weekend is to give Cornish speakers and learners a chance to practise speaking the language in an enjoyable way and in a friendly, stress-free and relaxed environment, and we hope we do that successfully – why not come to the next Weekend to see if that's the case?

Y fydh lies esel KDL yn Tewynn-Pleustri. Dha weles ena! *Many of the members of KDL will be there – see you!*

Steus Nowydh KDL / New KDL Course

The new course – first grade – is now on the website! It's at the same address www.kesva.org/kdl and there you'll see the original course and the pages for the new course.

The new course is lively, well illustrated and is more conversational.

Currently the first grade is ready with many of the sound files (more are added regularly). The text is in the new Standard Written Form as well as Kernewek Kemmyn, which is used by the original course.

Later grades will follow with the second grade course already in preparation.

The original course will remain available for current students. Students may like to supplement their learning by trying out some of the new course on their own.

Ha na wrewgh ankevi! – Don't forget!

Radyo an Gernewegva <http://www.anradyo.com/>

An hour long programme of music and talk in Kernewek every week.

BBC Radyo Kernow Radio Cornwall

An Newodhow / News in Cornish. Every Sunday at 1700 or visit

<http://www.bbc.co.uk/programmes/p001d77s>

The text of each week's News in Cornish, with a translation, is on the Kowethas website <http://www.cornish-language.org/annowodhow/an-nowodhow-script.pdf>

Hwedhlow ha Skrifennow gans eseli KDL, studhyoryon ha dyskadoryon

Kudyn Nessa Chiow (Peter Green)

Yth esa dew dhen a'ga esedh y'n diwotti "An Margh Du", yn tre vyghan ogas dhe'n mor. An eyl o den koth, deg bloedh ha dewgens martesen (nyns yw henna koth!, yn-medh ow dyskadores), ha'y gila, den yowynk.

An den koth a dhallathas kewsel: "Gorthugher da! William yw ow hanow. Ha ty?"

An den yowynk a worthybis: "Wella yw ow hanow. My a drig y'n dre ma, gans ow herens, mes my a ober yn Truru. Ty yw godrigger, dell dybav."

"Godrigger ov, sur," yn-medh an den koth. "Da yw genev an dre ma, pur deg yw hi. Rakhenna, my re brenas krowji y'n dre, henwys "Chi an Gov". My ha'm teylu a wra dos omma rag agan dy-goel blydhenyek."

"Ogh", yn-medh an den yowynk. "My a vynna prena an chi na, mes re ughel o an kost. Ny vern, my a wra drehevel chi nowydh ow honan. Pan vydh gorfennys an chi, my a wra demmedhi gans ow hares."

A-dhistough enep an den koth a dheuth ha bos tewl. "Ny allav vy gweles drehevyans nowydh vyth y'n dre. Diswul tekter an le a vydh."

"Mes, na drigydh na oberydh yn Kernow," yn-medh an den yowynk. "Konsel Kernow a'm ri kummys dhe dhrehevel chi."

"Ny'm deur a henna", a worthybis an kothwas. "My a drig yn Loundres, sur, mes lemmyn, perghenn chi yn Kernow ov. Yma koweth da genev yn Loundres, laghyas skentel yw ev. Ni a wra hedhi dha dowlenn, heb mar."

An Voren Gosk (Roger Bailey ha Klass Loundres)

Nans yw blydhynyow, yth esa Myghtern ha Myghternes. I a leveris pub dydh oll, "Mars pe flogh dhyn!" Mes ny's teva flogh.

Unn dydh, ha'n Vyghternes ow neuvya yn avon hag owth hunrosa yn kever flogh, kwilkyn a gramblas dhe-ves an dowr, hag yn-medh dhedhi, "Dha vodh a vydh kollenwys. Kyns blydhen dhe bassya, ty a wra dri myrgh aberth y'n bys."

Ha kyns blydhen dhe bassya, yth esa baban, myrgh, dhe'n Vyghternes. Mar deg ha hweg o an flogh hag yth esa an Myghtern lowen dres eghenn. Ev a wrug pareusi keyywi meur ha ri galow dhe oll y gowetha, y deylu ha'y gentrevogyon. Ev a ros galow dhe spyrysyon an dus vyghan, may fiens kuv dhe'n flogh. Yth esa trydhek anedha y'n wlaskor, mes, drefenn bos gans an Myghtern dewdhek plat owrek hepken, yth esa onan an spyrysyon gesys yn-mes. Nyns o henna kudynn, drefenn bos an trydhegves spyrys fell ha spitus, dell o aswonnys gans oll an dus.

Wosa an kevywi, an keth spyrysion a wrug offra dhe'n flogh ro hudel. Onan anedha a ros dhedhi gras, onan arall tekter. I a ros dhedhi oll an traow y'n bys a vynnsa hi.

Mes wosa an unnegves a'n spyrysion dhe offra y ro, a-dhesempis yth omdhiskwedhas an trydhegves. Heb gortos galow dhe gewsel, ev a grias yn ughel, "Pan vydh hi hwetek bloedh, an Bennseviges a wra omvrosa gans naswydh nedha hag omhweles marow". Heb er moy, ev a asas an hel.

Yth oelas an Vyghternes, mes an dewdhegves spyrys, hag ev heb offra y ro hwath, a dheuth war-rag. Ny ylli ev removya an volleth, hepken hy medhelhe. Ytho, yn-medh ev, "Ny wra dha vyrgh merwel, mes koedha yn kosk down a wra pesya kans blydhen."

Dres an blydhynyow, ambosow an spyrysion a dheuth ha bos gwir. Y tevis an Bennseviges, hag yth o hi fethus, konnyk, kuv hag uvel. Hag y tifennas an Myghtern orth oll an dus a dhevnydhya naswydh nedha.

Y teuth hwetegves penbloedh an Bennseviges. Hi a gavas hen venyn ow nedha yn tour an kastell gans naswydh nedha.

"Ro kummys my dhe brevi an naswydh nedha" yn-medh an Bennseviges.

Mes hi a omvrosas hag, a-dhistowgh, omgoska.

An Myghtern, an Vyghternes hag oll an wesyon a omgoskas ynwedh. An vergh a omgoskas y'n marghti, ha'n keun y'n garth. Hag yn kyrghynn an kastell y tevis ke a ros. Denvyth ny ylli tremena der an ke.

.....

Wosa kans blydhen, Pennsevik bryntin a glywas hwedhel an kastell, ha'n Bennseviges deg neb a goska ynno. Ev a dremenas der an ke a ros heb bos shyndys. Ev a welas an keun ow koska y'n garth, ha'n vergh y'n marghti. Y'n lys, an Myghtern ha'n Vyghternes a goskas yn kres. Y'n gegin, y goskas an wesyon. Hag y'n tour, an Pennsevik a welas bos an Bennseviges ow koska, ha hi mar deg. Ev a ammas dh'y bogh, ha hi a igoras hy dewlagas ha minhwerthin.

Dres oll an kastell, pubonan a dhifunas gans marth bras.

Hag an Pennsevik ha'n Voren Gosk a wrug demmedhi ha kesvywa yn lowen oll aga bywnans.

.....

An Voren Gosk - Sleeping Beauty

nedha - to spin yarn

naswydh nedha – spindle

A. L. Rowse, Den a Lies Rann (Roger Henley)
This was the Gorsedh Winning Prose Entry, 2011

Alfred Leslie Rowse, aswonnys dh'y gowethysi avel A. L., mes dh'y deylu ha'y gowetha avel Leslie, o skrifer, bardh, istorior, akademek, mes, dres oll, karer a Gernow.

Ev a veu genys dhe'n 4a a vis Kevardhu, 1903, yn Tregonissey, y'n jydh hedhyw rann a Sen Ostell, mes, y'n dydhyow na, tre dhiblans nebes dhe'n wogleth a'n dre na. Yth o y gerens Richard Rowse, gweythor yn poll pri gwynn, hag Annie Vanson, neb re bia magteth dhe'n teylu St. Aubyn war Karrek Loes y'n Koes. Leslie o an tressa flogh y'n teylu, wosa y hwoer Hilda, deg blydhen kottha, ha'y vroder, George, pymp blydhen kottha.

Hag ev hwath fleghek, tri bloedh y oes, Rowse eth dhe Skol Carglaze, le mayth o y dhiskadores Bessie Clemo. Kynth o ev mar yowynk, hi a aswonnas y alloes, hag a'n kenerthas dhe studhya, yn arbennik dhe redya. Mall o gans Rowse gul yndella. Ha'n vebyon erell a-ves ow kwari peldroes po gwariow erell, y hylli ev bos kevys yn y jambour, ow redya hag ow keworra dh'y greunans a aswonnvos. Diwettha, Rowse a beas trubyt dhe Vestres Clemo yn y lyver, "A Cornish Childhood", dyllys y'n vlydhen 1942. Bys y'n jydh hedhyw, moy es hanter milvil gopi a'n lyver ma re beu gwerthys.

Rowse a besyas dhe dhiskwedhes poell marthys dres oll y flogholeth a-varr, ha, hag ev unnek bloedh, ev a waynyas skolorieth dhe Skol an Gonteth, dhe Boltair. Unnweyth ena, ev a avonsyas yn uskis bys pan o ev yn klas le mayth o remenant an dhyskyblon diw vlydhen kottha agesso, hag yndella yth o bys pan dhrehedhas ev an hweghves gradh. Y wella testennow o Istor, Sowsnek, Frynkek ha Latin, ha kampoellow y benndhyskador war y dherivas o pup-prys 'koeth' hag 'ow tiskwedhes dedhewadow bras'. Keffrys ha hemma, hag ev trydhek bloedh, ev a dheuth ha bos lyveryas an skol ha pennskriker lyver-termyn an skol, hag ev a skrifas ev lies bardhonek hag erthyglow ragdho. Y'n vlydhen 1918, ev o Skrifennyas Heb Gober a'n Kowethas Dadhel ha'n Kowethas Lyennek hag a waynyas lies piwas yn apposyansow leel ha kenedhlek.

Ha nys o sewena skolheygyek kowlwrians unnik Rowse. Kaner brav ova, hweg y lev, hag y'n vlydhen 1914 ev a junyas keur eglos Sen Ostell, le may trigas ev hwegh blydhen, ow kana yn servisyow, ha goelyow keur. Leun a dhedhewadow ova avel gwariow ha skrifer gwariow ynwedh, owth omdhiskwedhes avel Malvolio yn "Dewdhegves Nos" hag owth aswiwa, avel gwari skol, "Troy Town", skrifys gans Syrr Arthur Quiller-Couch, po 'Q', neb a aswonnsa y alloes orth oes a-varr, hag a dheuth ha bos y goweth ha'y vasoberer.

Rowse a assayas dhe waynya skolorieth dhe Gollji Karesk, Rysoghen, yn 1921, mes nys ova sewen. Y'n vlydhen a sywyas, ev a assayas nessa treveth, hag a dhendilas tyller yn Kollji Eglos Krist. An skolorieth ma ha skolorieth res dhodho gans Kernow, an huni unnik profys an vlydhen na, a ros dhodho a-dro dhe dhew kans peuns, lowr yn sertan dhe gollenwel y edhommow. Pan glywis an nowodhow da ma, y benndhyskador a ros dhe'n skol dy'goel yn y enor.

A. L. Rowse a entras Kollji Eglos Krist mis Hedra, y'n vlydhen 1922, ow tewlel towl dhe redya Lyenn sowsnek, awos y gerensa a-varr a vardhonieth, mes ev a veu dres dhe dreylya testenn y dhegre dhe Istor. Isradhesik meurgerys ova, neb a wrug lies koweth, y'ga mysk berdh, awtours, ha skiansogyon erell. Rowse a grysis nag o arethyow ha dyskasow formel an poesekka rann a vywnans yn kollji, mes dadhla hag argya gans y gesisradhesogyon, yn arbennik gans an re na re alsa dhe'n skolyow poblek brassa. Yn despit dhe dreylyans y steus, ev a besyas dhe skrifa

bardhonieth, may tiskwedhas ev dh'y gowetha, yn unn hwilas aga breus anedhi. Meur a'n vardhonieth ma a veu dyllys yn lyver-termyn Rysoghen ynter 1923 ha 1925.

An apposyansow finek a veu synsys mis Metheven, 1925, unnek paper, kettep a dri our, lesys dres hwegh dydh, gans apposyans der anow dhe sywya. Rowse a gavas bachelerieth kynsa klass, hag o gormola vras drefenn bos degre a'n par na yn Istori pur gales dhe gavoës. Ev a veu gelwys dhe ombrofyra rag kesvrededh dhe gollji Oll Enevow. Kesvrededhow Piwas a veu grontys pub blydhen dhe'n gwella dew studhyoryon dhiworth oll kolljiow a'n bennskol. Wosa hav spenys ow redya yn rag-ober rag an apposyansow yn Istori, Politegieth ha Lagha, sywys gans 'viva', po keswel, bos synsys mis Gwynngala 1925, sewen ova, hag ev a veu apoyntys avel Kesvroder, an yowynka y'n istori a'n kollji, ha'n kynsa dhiworth keyndir renkas ober. Mar lowen o penndhyskador y skol koth, pan glywys an nowodhow ma, y ros dhe'n skol hanter dy'goel avel solempnyans. An servis urdhyans a veu synsys dhe'n nessa a vis Du, Dydh Oll Enevow, gans Rowse a'y esedh nessa dhe'n Arghepskop Kargens, hag ev a skrifas y hanow yn Kovlyver Oll Enevow peswar dydh a-wosa. Talvosogeth an Kesvrededh o tri hans peuns an vlydhen, gans mona keworransel rag dyski hag apposya. Keffrys ha henna, rannji a'n jevo y'n kollji, le may trigas ev dres an nessa pymthek blydhen. Yn 1927, Rowse a veu apoyntys arethor dhe Gollji Merton, soedh may synsas ev bys yn 1930, hag yn 1929, ev a dhegemmeras y Vestronieth.

Rowse o lemmyn esel kylgh lyennek bras, hag ev a ginyewis gans berdh meur aga bri kepar ha John Masefield, Walter de la Mare ha Robert Bridges, ha'n awtour John Buchan. Yn despit dhe'n bywnans ughel ma, nyns o Kernow nevra pell dhiworth y vrys, yn arbennik drefenn y gerens-wynn Vanson dhe verwel a-dro dhe'n prys ma. Ev a dhewisas dhe besya y resegeva yn Rysoghen, ow spena y dermyn y'n kollji ow hwithra hag ow skrifa, hag ev a dhallathas gans studhyans a'n Dasfurvyans yn Kernow, hag a ledyas dh'y lyver "Tudor Cornwall", dyllys wor'tiwedh y'n vlydhen 1941. Mes kyns henna, ev a askorras niver a lyvrow war themow politek hag istorek, y'ga mysk studhyans a Vygthernes Elizabeth, ha bywskrif a Syrr Richard Grenville, a'n 'Revenge'.

Dhiworth oes a-varr, Rowse a'n jevo bern yn politigieth, ha, hag ev hwath isradhesik, ev re dhothya ha bos esel an Movyans Lavur dhe Rysoghen, ow tos ha bos skrifennyas ha, diwettha, kaderyer a'n Klub Lavur Pennskol. An bern ma a besyas, yn arbennik y skoedh rag an Parti Lavur, hag ev a dheuth ha bos ombrofyer rag an strollas na rag an bastell-vro Aberfal ha Pennrynn, ow kesstrivya an etholans a 1931, le may teuth ev tressa, a-dryv an ombrofyer Livrel. Awos y hwithrans yn istori sowsnek a'n hwetegves kansblydhen, yth esa edhomm dhodho a driga yn Loundres dres rann an seythun, hag, yn 1934, ev a dheuth ha bos Arethor yn Istori Politek orth Skol Erbysieth Loundres, dew dhydh y'n seythun. Y'n nessa etholans, yn 1935, moy sewen ova, ow tegemmeres moy es trydhek mil raglev, hag ow tiwedha yn nessa le, a-rag an Parti Livrel an prys ma. Ev a skoedhyas tybyans a akordyans ynter an Partiw Lavur ha Livrel, rag an etholans 1939, ma na wrella an parti gwanna enebi an parti kreffa may fe fethys an parti Gwithador. Byttegyns, awos dalleth Nessa Bel an Bys, nyns o synsys an etholans na, ha resegeva bolitek Rowse a dheuth dhe dhiwedh.

Y'n vlydhen 1940, Rowse a brenas chi bras war Fordh Borthbyghan, Sen Ostell. Ev a henwis an chi "Hwel Polmeur", ha remova y vamm bys di, warbarth ha gwithyades-chi, a-ban vawrsa y das nebes blydhnyow kyns. Rowse a drigas ena, ha skrifa meur a'y lyvrow ena, kyn talgennas ev y stevellow yn Kollji Oll Enevow. Kynth ova omdhyskys dre vras, gwarier splann o Rowse, hag ev a dhros y bianco dhiworth Rysoghen. Da o ganso y seni gorthugherweyth, yn arbennik dh'y gowetha dhiworth an pennskol, neb eth dhe wodriga ganso, a dermyn dhe dermyn. Hag ev ow

triga yn Sen Ostell, ev a skrifas niverus lyvrow a-dro dhe Istorï Sowsnek, keffrys ha lyver a-dro dh'y flogholeth ha hwedhlow erell a-dro dhe bow west.

Y'n kettermyn, byttegyns, Rowse a besyas gans y reseuva dhe Rysoghen, ow tos ha bos Is-Gwithyas a Gollji Oll Enevow mes ev a fyllis, yn 1952, yn y ombrofyans rag bos Gwithyas, fethys gans John Sparrow. Berrdermyn a-wosa, ev a dhallathas y wodrigow dhe Lyverva Huntingdon, yn Kalifornya, SUA, le may teuth ev ha bos Ugh-Kesvroder Hwithrans. Ev a dhegemmeras y Dhoktourieth dhiworth Pennskol Rysoghen yn 1953, hag, yn 1957, ev a dheuth ha bos Kesvroder an Akademi Predennek, wosa delivra an Areth Raleigh war Istorï ena, ow kemmeres avel y destenn 'Le Syrr Richard Grenville yn Istorï Sowsnek'.

Mamm Rowse a verwis yn 1953, hag a-dro dhe'n keth termyn y teuth ha bos Chi Trenarren gwag ha kavadow dhe wobrena. A-ban ova flogh, Rowse re garsa an chi na, hag a omgyv war an arvor ynter Sen Ostell ha Lannvorek, ogas dhe'n Penn Du, ha re lavarsa unnweyth dh'y das bos y vynnas dhe driga ena neb dydh. Ytho, ev a werthas y ji yn Sen Ostell, hag omremova dhe'n chi hag o y dre dres remenant y vywnans, kynth o rann y dermyn spenys hwath yn Rysoghen. Chi pur vras o Trenarren, hag ynno neb deg stevell warn ugens, ytho yth esa spas lowr rag y guntell bras dres eghenn a lyvrow.

Lies enor akademek a dheuth dhe Rowse. Ev o Kesvroder an Kowethas Istorek Ryel, hag a'n Kowethas Lyenn Ryel. Ev a dhegemmeras dhiw Dhoktourieth dre Enor yn 1960, an eyl dhiworth Pennskol Karesk, ha'y ben dhiworth pennskol yn Kanada. Ev a veu gwrys Keskoweth a Enor yn 1997, berrdermyn kyns y vernans. Yn breus lies den nyns o henna lowr. Yn sur, y talvia bos marghogieth, po, hwath gwell, Arloedh Rowse a Drenarren. Mes y vrassa enor, yn y vreus, a hwarva yn 1968, dhe Lannyust, pan veu ev degemmerys a-berth y'n Orsedh Kernow, avel Bardh, ow tegemmeres an hanow bardhek, Lef a Gernow, awos y dhegre ughel y'n gemmynieth Kernewek.

Yn 1973, Rowse a omdennas dhiworth an bennskol, dhe driga yn Trenarren dres oll an vlydhen. Ev a besyas gans y skrifans, ha'y dhaswelyans a'n ober a skriforyon erell, hag ev a omdhiskwedhas war an bellwolok, ha'n radyo, war lies gweyth. Y'n ugens blydhen a sywyas y omdennans, Rowse a skrifas lies lyver, y'ga mysk neb a-dro dhe Bow Sows yn-dann linyeth an Dudoryon, re erell a-dro dhe Shakespeare, bywskrifow a verdh meur aga bri, ha lyver a-dro beder a'y gathes. Yn hwir, mar askorrus ova ev dhe skrifa moy es kans lyver dres y vywnans tevesik. Ev a veu aswonys avel awtorita chyf war istorï Tudor hag oberennow Shakespeare hag ev a dhigolmas meur a'n kevrinyow ow kyrghynna y sonettys.

Nyns o yeghes Rowse nevra pur dha. Berrdermyn wosa entra an kollji, ev a dhallathsa perthi dhiworth goli byw, hag a rosa dhodho meur a bayn ha diskonfort dres remenant y vywnans. War niver a weythyow, res o dhodho entra an klavji rag leuvvedhegneth, unnweyth avel goredhomm. Ena, yn mis Gortheren, 1996, ev a borthas strokas, ha res o dhodho triga y'n klavji tri mis. Ev a wellhas yn lowr dhe dhehweles dhe Drenarren, mes res o dhodho spena brassa rann y dermyn yn y weli. Leslie Rowse a verwis dhe'n 3a a vis Hedra, 1997, hag a veu ynkleudhys yn Korflann Campdown, yn Porthmeur, le may red y ven-kov, "Alfred Leslie Rowse, CH, 1903 – 1997, Bardh, Istorïor, Karer a Gernow". Servis dh'y gov a veu synsys yn Eglos Pluw Sen Ostell war an jydh a via y beswardhek pennbloedh ha peswar ugens, sywys gans servis arall yn Chapel Oll Enevow yn Rysoghen, dhe'n 7a a vis Hwevrer, 1998.

Dew men-kov a veu drehevys yn y enor, an dhew dislennys gans Arloedhes Mary Holborow, an eyl, legh a rowan, war an Penn Du, mis Gortheren 1999, ha'y gila, legh a gyllas, yn Penneglos Truru, mis Hwevrer, 2000.

Hendas (Roger Henley) (2010)

This won the Crystal for Cornish Prose at the 2010 Gorsedh.

My a sevis yn kornell dhispresys a'n gorflann vyghan na, ow mires oll a-dro dhedhi. My a wodhya y vos omma nep plas, an pyth yth esen vy ow hwilas, an pyth y vyajsen pellder bras dh'y weles, mes kales o dh'y gavoës yn mysk an gwels hir ha'n dreys. Ena, my a'n welas, ryb an fos yn skeus ywinenn. Kynth o kales lemmyn redya an hanow warnodho, drefenn bos an enep kudhys gans kywni hag idhyow, my a wodhya hware bos hemma men-bedh ow hendas. Gwrys a rowan o an men kov, kepar ha'n den a'y worwedh yn-danno.

Den kowrek ova, moy es hwegh troeshys ha peder meusva y ughelder, gans diwskoedh ledan ha diwvregh keherek, sywyans a vywnans spenys ow konis war an dor. An bargaen-tir, kynth o perghennys gans stat bras, re bia ammethys gans agan teylu dres lies henedh, hag yth o ow hendas an diwettha dhe wul yndella. Nebes byghan o an bargaen-tir, neb peswar ugens erow, ha typek a vargenyow-tir y'n ranndir. Yth esa gre-leth vyghan, lodhnow ow pos tewhys rag an kiger, deveas ha'ga devesigow, kopel a vogh, ha, heb mar, yer ow kravas a-dro dhe'n yslann. Ena yth esa an havrek, le may tevi trevasow aradow, yn arbennik ys-brith, dhe vaga an chatel dres an gwav. Yn keworrans, y feu gesys neb gwelyow avel foenegi, ha pup-prys yth esa kerghek rag an mergh.

Ha henna o y wonis an moyha gerys. A-dhia y yowynkneth a-varr, ev re arsa an havrek, ow kerdhes a-dryv kopel a garrviles yn-dann assaya synsi an arader poeth yn serth. Arador marthys ova, an gwella y'n ranndir. Mar ewn o y bellennow, dell re glywis leverys, y hyllys gweles logosenn ow poenya dhiworth an eyl penn bys dh'y gila. Wosa aras, res o dhodho kloesya ha rolya an dor, rag pareusi an hasek, ena, wosa hasa, rolya unnweyth arta, ha pup-prys a-dryv y garrviles meur gerys. Ober an jydh gorfennys, ha'n karrviles skubys, megys ha dowrhys, da o ganso spena meur a dermyn ow klanhe an hernes hag ow kul an brest dhe splanna. Pub dy' Sul, wosa chapel, ev a wre pletha mong ha lost a gettep margh, ow kelmi pub huni gans snod a liw dihaval. Ass o gwel splann hag ass o goethus ow hendas a'y ober.

Kewri jentyl o y garrviles hag yndella yth o ganso. Nevra ny'n welis vy serrys ha pup-prys yth esa ger heudh war y dhiwweus rag y gowetha, ha'y gentrevogyon. Byttegyns, nebonan a leveris dhymm unnweyth, ev dhe weles ow hendas, hag ev ow mos tre wosa dydh hir ow karga seghyer a reun war y gert, ha'ga dri dhe'n skiber. Yn-mes a'n diwotti yn kres an dre, yth esa bynk hir, ha pyp po hwegh den a'ga esedh warnedhi. Nebes medhow ens i, kettep onan anedha gans gwedrenn a gorev yn y leuv. Hag ow hendas orth aga thremena, i a dhallathas gul ges anodho. Ow kasa an karrviles dhe besya aga fordh dhe dre, ha heb leverel ger vyth, y kerdhas ow hendas war-tu ha'n dus, synsi penn an vynk, ha'y omhweles, ow tewlel an dus dhe'n leur, korev hag oll. Ena ev a vynnas "gorthugher da" lowenek dhe onan hag oll, ha fistena war-lergh y gert.

Den lowen o ow hendas, kyn hwodhvia meur a dristans yn y vywnans. Yth esa dhodho, ha dhe'm mamm-wynn, pyp flogh, mab ha peder myrgh. Ow mamm o an kottha, sywys yn berdermyn gans hy broder, hag ena teyr hwoer. Ny vynnas ow ewnter oberi war an bargaen-tir. Gwell o ganso bos pyskador. Trist o ow hendas, pan gonvedhas na via denyth dhe ammetha war y lerg, mes, tas kerensedhek dell o, ev a gennerthas y vab yn y worvynn. Sley o ow ewnter gans y dhiwleuv, ha, gans gweres y das, ev a dhrehevis y gokynn y honan yn skiber gwag. Ha'n kokynn gorfennys, i a'n kargas war kert, y'n tenna dhe'n porth ha'n lanchya gans solempnita sempel, kyns ow ewnter dhe vora ynno. Byttegyns, ha'n kokynn le es kwarter mildir dhiworth an kay, y hwarva droglamm euthek, hag ow hendas ena dh'y weles. Y teuth mordonn vras erbynn tenewenn an kokynn mayth omhwelas ev ha beudhys veu ow ewnter. Skruth euthek o dhe'n

teylu, hag, yn arbennik, ow mamm-wynn. Diw seythun a-wosa, yth o hi marow ynwedh, dre kolonn terrys, dell leverys.

Ow mamm re removsa dhiworth Kernow wosa demmedhi neb diw vlydhen kyns, mes da o dhe'n teylu spena pub dy-goel gans ow tas-gwynn, ha'm modrep yowynka, neb o y withyades-chi wosa mernans hy mamm. Yth o an bargaen-tir tyller splann may hyllyn ni, my ha'm broder yowynka, gwari ynno, ha ni a spena meur a dermyn y'n gwelyow, ow kwari peldroes, po kryket, po ow nija agan jynnow-nija byghan a bren. Mes gwell o genen bos bughwesyon, ow marghogeth a-dro dhe'n gwelyow, po an yslann, ow kwari unnweyth arta an fylm re welsen ni y'n sinema dy' Sadorn myttinweyth. Drefenn ow bos kottha, yth en vy pup-prys Roy Rogers, ytho res o dhe'm broder bos an drogwas. My a wre y jasya owth assaya dh'y dhri dhe wir-vreus. Hag yndella yth o an jydh tenkysek na.

An jydh na, yth esa Roy Rogers ow jasya drogwas neb re lad'sa arghantti ha diank gans myns bras a owr. A-dro dhe'n gwelyow ni a boenyas, ow karma hag ow usa, pub eur oll ow tenna, an eyl orth y gila, agan leuv yn furv gonn, gans dew vys ystynnys. Hag ev ow trehedhes an ke kernewek a-dro dhe'n yslann, ow broder a'n yskynnas yn skav, dell wrussa lieskweyth kyns. Ev a lammas a-dhiwar an ke a-berth y'n yslann, ha, hag ev ow tira, yth esa tros ughel, kepar ha pren ow krakky. Byttegyns, nyns esa termyn vyth dhe brederi yn y geve. Res o dhe Roy Rogers y dhalghenna awos y dhroger ankensi, ha daskavoes an owr. Ytho, wosa hwettya ow mordhos kepar ha pan ve hi ow margh, Trigger, my a lammas war y lerghe ha tira war an keth tyller es dell wrussa ow broder. An prys ma, yth esa tros euthek, ha'n dor yn-dannov a goedhas dhe-ves ha my ganso. My a omgavas ow koedha yn-nans yn shafta ynn, yn mysk kowas a dhor, meyn ha pren skyrrys, ha travyth dhe'm hedhi. Yn sur, my a vawrsa.

A-dhesempis, y hedhis ow hoedh. Re dewl o gweles yn ewn, mes yth esa astell a bren glenys a-dreus an shafta, dell hevelis, ha my ow kregi dhiworti der ow diwvreghe. Yth esa ow diwarr yn dowr yeyn, bys dhe'm diwvordhos, mes ny dochyas ow bysyes troes an goeles. My a synsis an astell yn tynn, der own a veudhi. Res via dhymm kavoes treusprenn salwa, skonna gallen. Yn lent, ma na remoffyen an astell, my a omdhrehevis yn-bann, meusva ha meusva, bys pan yllyn vy esedha war an astell. My a viras war-vann, mes nyns esa travyth dhe weles, marnas kylgh a wolow, lies troes-hys a-ughov. Tamm ha tamm, y teuth ha bos ow dewlagas usys dhe'n tewlder, ha my a gonvedhas yth esen vy yn puth a neb eghenn, mes pyth yn bys a yllis vy gul dhe yskynna yn-mes?

Garm dromm a-ughov a'm dros dhe'm skians, ha my a viras war-tu ha fenten an tros ha weles furv dewl y'n kylgh a wolow. Penn ow broder o, neb esa ow govynn orthiv mars en vy pystigys. My a leveris dhodho nag en vy, mes y koedhas dhodho kyrghes gweres skonna galla. An furv eth mes a wel, ha my a veu gesys unnweyth arta ow honan y'n tewlder, dialloes dhe waya der own y hwrussa terri an pyth mayth esen vy a'm esedh warnodho. Wosa an pyth a hevelis kepar hag ourys, furv arall a omdhiskwedhas a-ughov, brassa es kyns, ha my a glywas lev medhel ow hendas.

Wosa kelmi an eyl penn lovan a-dro dhe jist y'n skiber, ev a iselhas y gila yn preder a-berth y'n puth, ow leverel dhymm dh'y gelmi a-dro dhymm ow honan yn-dann ow diwvreghe may halla ev ow tenna yn-mes. Byttegyns, drefenn bos ow own mar vras, ny yllis vy y wul. Ow hendas a'm kenerthas dhe waya yn lent, tamm ha tamm, mes wosa neb deg mynysenn, hwath en vy menhys ha ny waysen vy kammenn. Erbynn an prys ma, y tothya kentrevogyon dhe weres. Ow broder re als a oll a-dro dhe'n gentreveth, dell hevelis. Ow hendas a erviras nag esa saw unn fordh dhe'm sawya. Y fia res dhodho diyskynna a-berth y'n puth ha kelmi an lovan a-dro dhymm y honan

may halla y gentrevogyon ow thenna yn-mes, hag ev a-wosa. Ytho, ow synsi an lovan yn tynn yn y dhiwleuv, ev a dhallathas hy diyskynna.

Nyns esa meur a spas rag den bras dell o, ha, hag ev ow tiyskynna, y votas esa ow kravas tenwennow an puth, ow kul bothennow bras a dhor dhe goedha a-dro dhymm. Y meurhas ow own, mes yn skon y tiyskynnas ev erna sevis ev rybov, yn dowr bys dh'y dhiwskoedh. Ow kemmeres penn an lovan, ev a'n kelmis yn-dann ow diwvregh, ha garma dhe'n re na a-ughon. An lovan a dheuth ha bos tynn, ha my a omgavas ow pos tennys yn lent war-vann. Yn le es mynysenn, yth esen vy unnweyth arta a'm sav y'n yslann, glyb mes salow. Ha'n lovan digelmys, nebonan a's iselhas dhe'm hendas orth goeles an puth, ha, wosa gortos erna y's kolmsa a-dro dhodho y honan, y pareusis pubonan dh'y denna dhe sawder. A-dhesempis, heb gwarnyans, rann bras a'n fos a-dro dhe'n shafta a goedhas, ow kemmeres gensi lies tonnas a dhor. Yth esa kri tegys dhiworth goeles an puth hag ena taw, taw euthek. Nebes a'n dus a tallathas palas yn konneryek, mes y hwodhva pubonan yth o euver. Ny allas travyth bos gwrys dhe sawya ow hendas meurgerys.

Herwydh ow herens, neb a dybis ow bos re yowynk, naw bloedh ow oes, dhe vos ena, yth o an chapel leun rag an gonis ynkleudhyans, ma na allas pubonan entra. Res o dhe lies den sevel yn-mes, ha rakhenna y feu daras an chapel gesys igor, may hallens i klywes an gonis. Y feu kenys hymnys meurgerys ow hendas, ha'n menyster a dhelivras kanmeula splann yn y gever.

Wosa an gonis, y feu y geler degys dhe'n gorflann, le mayth esen vy a'm sav lemmyn, war gert tennys gans y dhew garrvil meurgerys.

Y feu synsys hwithrans, heb mar, hag y klywas an diysi y fia an puth mes a us a-ban dheuth dowr pibys dhe'n bargin-tir, lies blydhen kyns. Mes a us, ha gorherys gans gorher a bren, hag a leythas dres an blydhynyow awos an gwels ow tevi warnodho. Wortiwedh, an breus o mernans dre wall dre veudhi, ha'n diysi a gommendyas ow hendas rag y golonnekter. Ass o trist nag esa ev ena dh'y glywes.

Wosa mernans ow hendas, res o dhe'n teylu daskorr an bargin-tir, ha ny dheuthen ni dhe'n ranndir namoy. Byttegyns, my a withas kov ow hendas y'm kolonn, hag ervira dhe dhehweles, unn jydh, rag y enora. Tenkys a'm kemmeras tramor dres lies blydhen, mes lemmyn devedhys en vy. Trist o studh an gorflann, mes parys en vy. Ytho, my a dhallathas oberi gans an toullys re dhrosen genev dhiworth an karr tan, falgh vyghan ha gwelsow, kravell ha skubyllen. Yn kynsa, my a glerhas yn kyrghynn an bedh, ow treghi an gwels ha'n dreys bys pan yllis vy drehedhes an men bedh. Ena, ow tevnydhya an kravell ha'n skubyllen, my a lanhas an men, ow klerhe dhe-ves an kywni ha'n idhyow. Wor'tiwedh, my a allas gweles, gravyes warnodho, hanow ow hendas, y dydhyow, hag, yn-danna, an tekst aswonnys, kemmerys dhiworth an aweyl war-lergh Sen Jowann, 'Brassa kerensa es hemma nyns eus dhe dhenvyth'.

Hemm yw oll rag an dyllans'ma. Ytho, tereba nessa, lowena dhywgh hwi oll!

Roger Bailey, Menystrer KDL
www.kesva.org/kdl